

est nobis cognoscentibus morbum nostrum, clamandum esse ad dominum, & impedimentis tentationibusq; ingruentibus multo fortius uociferandum. Tunc enim miseratio dei ad ipsum nos adducit: & confessione facta, sancto suo attacku iustificat animas nostras, iustificati autē confestim sequi debemus salutis nostræ autorē, tā optanda sanitarum beneficia largientem, summum patrem uenerantes, qui nos per filium suum sanauit, & per spiritum sanctum illuminauit. Cui honor, potestas, & gloria in omnia seculorum secula. Amen.

C A P V T V I G E S I M V M P R I M V M.

- 197 **T** cum appropinquassent Hierosolymis, & uenissent Bethphage ad montem oliueti: tunc IESVS misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra uos est, & statim inuenietis asinam alligatā, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi. Et si quis uobis aliquid dixerit: dicite quia dominus his opus habet. & confestim dimittet eos. Hoc autē factum est, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. ¶ Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præcepit illis IESVS. Et adduxerunt asinā & pullum, & imposuerunt super eos uestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba, strauerunt uestimenta sua in uia. Alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in uia. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine domini. Osanna in altissimis. ¶ Et cum intrasset Hierosolymam, commota est uniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autē dicebant: Hic est IESVS propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit IESVS in templum dei, & eiiciebat oēs uendentes & ementes in templo: & mensas numulariorū, & cathedras uendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum est, Domus mea, domus orationis uocabitur: uos autem fecistis illam, speluncā latronum. Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos. ¶ Videntes autem principes sacerdotum & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo & dicentes, Osanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerūt ei: Audis quid isti dicūt? IESVS autem dicit eis: Vtiq;. Nunquā legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudē? ¶ Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatē in Bethaniam: ibiq; mansit. Mane aut reuertēs in ciuitatem, esuriit. Et uidēs fici arborem unam secus uiam, uenit ad eam, & nihil inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Nunquā ex te fructus nascatur in sempiternū. Et arefacta est cōtinuo ficulnea. ¶ Et uidētes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? Respondens autem IESVS, ait eis: Amen dico uobis, si habueritis fidē, & non hæsitaueritis, nō solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, tolle & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis. ¶ Et cum uenisset in templum, accesserūt ad eum docentē, principes sacerdotū, & seniores populi,

35 res populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens autem IESVS, dixit eis: Interrogabo uos & ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego uobis dicam, in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis unde erat, è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabāt inter se dicentes: Si dixerimus, è cælo, dicit nobis: Quare ergo nõ credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Oes enim habebāt Ioannem sicut prophetam. Et respondentes IESVS, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico uobis, in qua potestate hæc facio. ¶ Quid autem uobis uidetur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primū dixit: Fili, uade hodie opari in uineam meam. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem poenitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo domine. Et nõ iuit. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis IESVS: Amen dico uobis, quia publicani & meretrices præcedent uos in regno dei. Venit enim ad uos Ioannes in uia iustitiæ, & non credidistis ei. Publicani autem & meretrices crediderunt ei: uos autem uidentis nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. ¶ Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantauit uineam, & sepem circumdedit ei; & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre profectus est. Cū autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur forte filium meum. Agricolæ autem uidentes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, uenite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra uineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, & uineam suam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis IESVS: Nunquam legistis in scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ideo dico uobis, quia auferetur à uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et querentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

ANNOTATIONES BREUES XXX. CIRCA LITERAM CAP. XXI.

2	olueti, τῶν ἐλαιῶν oluarum	5	dicite ἔρετε futurum	6	autem * ὅλον totum
3	castellum τὴν κώμην pagum	6	dimittet ἀποστέλλει mittis	8	filia τῆς θυγατρὸς datius
				8	mansuetus, * καὶ &
				11	desuper

	ἐπάνω αὐτῶν	30	aruit * ἡ συκῆ	ficus	ἐγὼ κύριε
	super illa	31	de ficulnea.		Ego domine
14	filio Dauid;		τὸ τῆς συκῆς	46	Quis
	τῷ ἡσδαβίδ		id quod accidit ficui		Uter
	datiuus.	32	tolle & iac̄ta te	48	præcedent
16	Populi autem		ἄρθῃτι Ἐβλήθητι		προάγουσιμ
	οἱ δὲ ὄχλοι		imperatiua passiuā		præfens.
	Turbæ autem	39	inter se	50	nec pœnitentiã habuĩs
26	manſit.		ἐρεαυτοῖς		ὄυ μετεμελήθητε (his
	ἠυλίωθῃ	41	habebant		nō fuistis pœnitētia mo
	diuersatus est		ἔχουσι	51	Homo * τις quidã (ti
27	fici arborem		præfens	57	Verebuntur - forte
	συκῆν	44	operari in uineã meã.	59	habebimus
	ficum		ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι		κατάχωμεν
27	secus uiam;		opare i uinea mea (μου		occupemus
	ἐπὶ τῆς ὁδοῦ		imperatiuum.	59	uineam - suam
	in uia	44	pœnitentiã motus,	66	eius.
28	Nunquam		μεταμελήθεις		αυτῆς
	μηκέτι	46	Eo domine.		ut referat regnum
	Non ultra				

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVMPRIMVM;

197

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

Hiericho disceſſerat dominus, ut ueniret Hieruſalem, & cum attingiſſet montem oliueti, ex parte Bethphage, miſit ad pagum quendam duos è diſcipulis ſuis, ut inde ſoluerent aſinam & pullum aſinæ, & adducerent ei. Quod ſubdit Matthæus, dicens. ¶ Et cum appropinquafſent Hieruſolymis, & ueniſſent Bethphage ad montem oliueti: tunc IESVS miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis uobis aliquid dixerit, dicite, quia dominus his opus habet: & conſeſtim dimittet eos. Hoc autem factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentem: Dicite filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. ¶ Sunt qui putent caſtellum id ad quod miſit eos dominus, fuiſſe Hieruſalem, quã per cõtem prum nũcupauerit caſtellũ, quod parũ ueriſimile eſt, eo quod Bethphage & Bethania ſint ex ea parte mõtis, ex qua Hieruſalem nullo modo conſpici poſſit, at cum ait: Ite in caſtellum quod contra uos eſt, id eſt quod eſt è regione ueſtri: locum deſignat in proſpectu eorum poſitum. Adde quod Hieruſalem nuſquam alibi κώμη nominatur, ſed potius πόλις, etiam interdum cum in ſigni adiectione, ut ibi: Tũc aſſumpſit eum diabolus in ſanc̄tam ciuitatem, atque ter in illo capite, ut uidere licet, ciuitas appellatur. Pagus igitur ille erat Bethania, aut quiuís alius ex ea parte ſitus: in quo quæ erant, & quæ accidere debebant, prædixit diſcipulis quos miſit, diuinitatis ſuæ argumentum exhibens. Hoc fecit ut impleretur, ut impleta cognofceretur prophetia, quæ de ipſo à Zacharia propheta filio Barachia dicta fuerat: quæ ſic nunc apud nos cap. 9. legitur: Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem: Ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Porro iuſſum domini executi ſunt diſcipuli, dicente Matthæo. ¶ Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præcepit illis IESVS. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos ueſtimenta ſua, & eũ de ſuper ſedere fecerũt. Plurima autẽ turba, ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia. Alij autẽ cædebãt ramos de arboribus, & ſternebãt in uia

198

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

in uia. Turbae autem quae praecedebant, & quae sequebantur, clamabant, dicentes: **O**fanna filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine domini. **O**fanna in altissimis. **E**t non solum fecerunt discipuli, quae iusserat dominus: sed etiam ex Marci undecimo & Lucae decimonono, inuenerunt quae praedixerat eis dominus: quod erat euenta rerum nosse, antequam fuissent ab homine coepta: quod dei est proprium. Et per ea quae tunc gesta sunt, intelligitur mysterium, solutio scilicet duorum populorum. Per asinam quae sub iugo erat, Iudaicus populus designatur, qui sub iugo legis erat. Per pullum, qui sub iugo non erat: populus gentium, qui nulla lege dei tenebatur, sed idololatria. Sed uterque soluitur, ille a iugo legis per gratiam, iste a uinculo idolorum per ueram dei agnitionem: sed & iste filius est asinae solutae per doctrinam, & spiritualis quidem filius. Hierusalem terrestris, Hierusalem repraesentat caelestem, ad quam **C**HRI STVS rex noster per fidei obedientiam utriusque populo insidens, perducit utrumque: sed prius ornamentis apostolicis decoratum, quae sunt uirtutes & gratiae doctrinae apostolicae. Qui uestimenta sternerant in uia, qui ramos ex arboribus caedebant, diuinas significant honorificentias, sic & turbae quae praecedebant, & quae sequebantur, clamantes: turbas beatorum deum perenniter laudantium. Et quid clamabant turbae quae praecedebant, & quae sequebantur? **H**osiah na, id est, Salua obsecro. Et cui id dicebant, cui clamabant? **F**ilio Dauid, qui est **C**HRI STVS dominus semper benedictus. Et quam saluationem petebant, num terrenam? **M**inime, quod intelligitur per id quod subiungitur: Benedictus qui uenit in nomine domini, **H**OSIAH NA, id est saluum fac obsecro, in altissimis: nam saluare in altissimis, solius dei est. Hac igitur uoce spiritus sancti motione facta, si ipsa dirigebatur ad **C**HRI STVM, indicabat uerum deum esse. Dico si id **H**OSIAH NA, dirigebatur ad **C**HRI STVM, nam alius sensus est, quem & arbitror uerorem, ubi uox illa non dirigitur ad **C**HRI STVM, nisi quatenus deus est, sed ad patrem. Si ergo uox illa **H**OSIAH NA, id est saluum fac obsecro, dirigatur ad patrem, bene uouentis imprecantisque est. & tunc id filio Dauid, a uerbo **H**OSIAH regi intelligitur, quod apud Hebraeos dandi quoque casui, aut certe quod ei respondet iungitur, ut ibi apud Ezechielem; Saluabo gregem meum. & Psalmo 43. Et brachium eorum non saluabit eos. Et 97. Saluabit sibi dextera eius. Vbi semper uerbum illud, datiuo aut ei quod datiuo aequipollet, iungitur. Verum apud nos, salua, siue saluum fac: & apud Grecos σωζω quod tantundem potest, semper accusatiuum poscunt. Vnde & Psalmo 97. dicunt Graeci, σωζω κερ αυτ ομ η δεξια αυτ ου. Saluauit ipsum dextera eius, quomodo etiam Latine uidetur fuisse dicendum. Vnde fit, ut quod dicebant turbae **H**OSIAH NA filio Dauid, perinde sit ac si dixissent: Saluum fac obsecro filium Dauid; Saluum fac inquam, tu qui es in altissimis. Quod autem interpretes Matthaei et noster, reliquerunt datiuum, dicentes: ille, σωζω να τ ω υ υ δαβι δ: iste, **O**fanna filio Dauid. non male fecerunt: quia uerbum retinuerunt, illum deposcentes casum, aut certe quod eius uice fungitur. At si uerbum illud Hebraeum non seruassent, sed dixissent, salua, siue saluum fac obsecro: utique datiuus in accusatiuum fuisset mutandus, & dicendum: Saluum fac obsecro filium Dauid. Haec autem laus & bona imprecatio, sumpta uideatur ex hoc Psalmo 117. **O** domine saluum fac, **O** domine bene prosperare, Benedictus qui uenit in nomine domini. & tunc turbis & pueris a spiritu sancto infusa, ut spiritum audientes Dauid in ipsis loquentem, uerum intelligerent eum esse filium Dauid, ac uerum Messiam. Et laudem esse ex Luca cognoscimus, dicente: Coeperunt omnes turbae descenditium, gaudentes laudare deum. Vox igitur illa erat, & gaudij in spiritu sancto & laudis, & bonae imprecationis: laudis quidem, & patris, & **C**HRI STI quatenus erat deus: bonae autem imprecationis, identidem **C**HRI STI quatenus erat homo. Neque unquam ulli alij regi Hebraeorum laus ea data est, sed soli **C**HRI STO peculiaris erat: & ex spiritu prophetico, qui spiritus sanctus est, debita. **Q**uid tandem intrante **I**ESV,

Ezech. 34.
Psal. 43.
97

Psal. 117.

Luc. 19.

Ego domine
Quis
Vt
praecedent
praefens
nec potest
Homo
Verebimur
habebimus
occupemus
ineam
ius
referat regum
V M P R I N T A
Hierusalem, & cum
agum quodam
um alina, & ab
appropinquat
IESVS mit dicit
in inuenit dicit
uobis aliquid
s. Hoc autem
Dicit filia
lium subigat
erusalem, quae
ad Bethphage
ospici possit
e uestri: locum
quam ad
one, ut ibi
ut uidere loc
a parte
milit, diuina
ignoscere
t: quae sic
Ecce rex
& super
tharo. **C**har
taliam & pul
cerit. Plurim
e arboribus

- 199 » in terrenam Hierusalem factum sit, indicat Matthæus, cum subdit. ¶ Et cum intras-
 » set Hierosolymam, cōmota est uniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem di-
 » cebant: Hic est IESVS propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit IESVS in templum
 » dei, & eiciebat omnes uendentes & ementes in templo, & mēsas numulariorum,
 » & cathedras uendentiū columbas euertit, & dicit eis: Scriptum est, Domus mea, do-
 » mus orationis uocabitur: uos autem fecistis illam, speluncam latronum. Et accesserūt
 » ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos. ¶ Intrante IESV terrestrem Hiero-
 » solymam, commota est uniuersa terrestris ciuitas: sed & ingrediente cœlestem, admira-
 » ta est uniuersa cœlestis, dicente Esaia: Quis est iste qui uenit de Aedom, tinctis uesti-
 » bus de Bosra: iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ: Cui
 » interrogationi dominus per semetipsum respōdere dignatus est: Ego qui loquor ius-
 » titiam, & propugnator sum ad saluandum. Sic & in ingressu materialis tēpli locutus
 » est iustitiam, cum eiecit uendentes & ementes in templo, & mēsas numulariorū, &
 » cathedras uendentiū columbas euertit, dicens: Scriptū est, Domus mea, domus ora-
 » tionis uocabitur. Quo designatur, sacra uendentes & emētes, à tēplo dei, deo etiā res-
 » pellente, exulare: item & auaros omnes, qui innocentium simplicitate abutūtur. Sed
 » & se propugnatorē ad saluandum ostendit, cum omnes ad se uenientes in tēplo, sana-
 » uit. Et qui poterant super his indignari, nisi qui reprobī erāt, & inimici dei: Neq; etiā
 » ulli alij indignati sunt, nisi inimici CHRISTI, dicente Matthæo. ¶ Vidētes autē princi-
 » pes sacerdotū & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in tēplo & dicētes:
 » Osanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? IESVS autē
 » dicit eis: Vtiq;. Nunquā legistis, quia ex ore infantū & lactentium perfecisti laudem?
 » ¶ Os infantū & lactentiū in ueritate, erat os neophytorū in fide, et recēter natorum,
 » pendentū ab ore domini, sermonēq; uitæ sugentium, ut infantes lac ab ubere matrū.
 » Horū, pueri Hebræorum figura erāt, qui in templo ut in sinu matris laudem, quā pri-
 » us turbæ incœperant, absoluebant ac cōplebant. Quid si etiā pueri clamabant in tem-
 » plo ab uberibus matrū pendētes: sic ora eorū mouēte deo, qui etiā lapides mouisset,
 » si turbæ tacuissent: ac dicebāt, Hosiah na filio Dauid. quæ est uox supreme laudantiū,
 » nominādo eum filiū Dauid (nam id indicabat Mesiam) & optime uouētium atq; im-
 » precantiū, dicendo, saluum fac obsecro? per quod principes sacerdotum, Scribæ &
 » Pharisei, nisi cæci fuissent, dominū esse Mesiam illū expectatū, cognoscere debebāt:
 » & idipsum spiritum sanctum per ora illorū declarare. At uidentes inimici Mesia, uir-
 » tutes dei mirabiles tā in ijs, qui sani facti sunt, quā in infantibus & pueris: nō homi-
 » ni, sed deo, cui soli talia possibilis sunt, indignabātur, dicentes: Audis quid isti dicunt?
 » Quos ex oraculo spiritus sancti cōiicit, Plalmo octauo, dicētis: Ex ore infantū & la-
 » ctentium perfecisti laudē. Quod autē sequitur: Propter inimicū & ultorē, id propter
 » illos ipsos in prophetia adiectū est: nā illi erant inimici & uindices. Et infantes ac pueri
 » perfecterunt laudē, quæ cœpta fuerat à turbis: quæ etiā (ut dictum est) si tacuissent, la-
 » pides clamassent, impleuissentq; laudē, adeò uerum esse oportet dei oraculū. tūc enim
 » impleta est prophetia illa: qua impleta, & inimicis suis cōfusus (nam illā de Mesia scie-
 » bant dictam, & in eo uidebant impletā) IESVS reliquit illos, ciuitatē egressus. Quod
 » subdit Matthæus, inquiens. ¶ Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatē in Bethaniam,
 » ibiq; mansit. Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et uidens ficī arborē unam,
 » secus uiam, uenit ad eam, & nihil inuenit in ea nisi folia tantum. Et ait illi: Nunquā ex
 » te fructus nascatur in sempiternum. & arefacta est continuo ficulnea. ¶ Mansit Be-
 » thaniæ ubi erat à morte uiuus, ubi erant & amici, inter quales manet & requiescit do-
 » minus. Noctem reliquit Hierosolymis: Bethaniæ autem magnam intulit lucē, nam
 » ipse dies erat. sed Hierosolymis mane cœpit, cum cœpit ad eam ciuitatem redire: sicut
 » redeunte sole, incipit mane redire. Et quid est, quod tunc esuriit, nisi quod desyderauit inha-

uit inhabitantium salutem, & eosdem in suum spirituale corpus transferre? Sed & arbor ficus, quæ secus uiam erat, principes sacerdotum & scribas monstrabat: & uia, legem. Ideo autem secus uiam erat, ut Latine habetur, quia legem non obseruabant. Folia tantum habebat, quia exteriorem sanctimoniam & uerba tantum, non etiam facta habebant. Non enim erat (inquit Marcus) tempus ficorum, id est fructuum eius: Marc. 11. quo designabatur illos eò malitiæ deuenisse, ut non esset eis amplius tempus bonorum operum. Quod arbor maledictionem accepit, & continuo aruit: designabat eos maledictionem à deo accepturos esse, qui fructum suum non fecerint in tempore, & ad omne bonum opus in sempiternum aridos fore. Signum tamen admirati sunt discipuli. Quod subiungit Matthæus, dicens. 202 ¶ Et uidentes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? Respondens autem IESVS, ait eis: Amen dico uobis, si habueritis fidem & non hæsitaueritis: non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, tollere & iactare in mare, fiet. Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. ¶ CHRISTVS, est ueritas. Fides, est imago ueritatis, quæ quanto est ueritati CHRISTI similior, tanto potentior est: & ut imago solis non nisi à sole infunditur, neque quæuis alia, nisi à re cuius fuerit: sic et fides de qua CHRISTVS loquitur, fides infusa intelligenda est, cui semper sua adest ueritas: & non quæ ex nobis ipsis nascitur, aut humanitus per auditum infunditur: neque qua fit quod uolumus, sed quod deus ipse uult: qualis erat in Elia, quando clausit cælum, quando igne elicit de cælo, quando percussit Giezi lepra. Et adeò potens est, ut nihil sit illi impossibile: quia deo nihil est impossibile. Et qui in illa fide orant, obtinent quicquid petunt: ut Elias, qui cum illa fide oraret, obtinuit tot annis & mensibus cælum claudi. nam tunc orat spiritus fidei, non homo ut huiusmodi, sed ut plenus spiritu dei. uerum ut metus spem, id est fiduciã impedit esse efficacem, & odium erga aliquem charitatem ad deum esse consummatam: sic etiam humana hæsitatio interueniens impedit in fusæ fidei efficaciam. Proinde dicit dominus: Si fidem habueritis & non hæsitaueritis. Fides enim à deo est: hæsitatio, à nobis. Sic & de fide, cum oramus: etenim nisi deus tollat quod à nobis est, parum etiam possunt sua in nobis dona. Discipulis itaque instructis de fide & oratione, eiusque potentia, uenit dominus in templum, ubi & factum est quod hic insinuat Matthæus, subdens. ¶ Et cum uenisset in templum, accesserunt ad eum docetæ, principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens autem IESVS, dixit eis: Interrogabo uos & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego uobis dicam in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis unde erat, è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: Si dixerimus, è cælo: dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes IESVS, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico uobis, in qua potestate hæc facio. ¶ Accesserunt ad IESVM in templum principes sacerdotum & seniores populi: qui erant in figura arbor illa, aut iam maledicta, aut à deo maledicenda, quæ nullum posthac bonum fructum erat allatura: & se arborẽ malã & infructuosam esse proprio ore testati sunt, cum paulopost parabolæ domini adiecerunt: Malos male perdet, & uineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructus temporibus suis. Et quæsierunt in qua potestate eiecerat uidentes & ementes, & uirtutes illas & signa mirabilia fecerat: quæ enim fecerat, admiranda erant operata: sanauerat enim uerbo tam corpora quam animas, et tunc quoque docebat & illuminabat ad uitam hominum mentes. Sed quia indigni erant, qui uerum dei responsum audirent, cui non essent credituri, ut neque diuinis signis quæ uidebant crederent, sicut de ipsis in Esaiã scriptum erat: Audite audientes, & nolite intelligere: et uidete uidentes, & nolite cognoscere. Et rursus: Cum feceris mirabilia, non sustinebimus. Et præterea: Expandi manus meas

Esai. 6.
46
65

as tota die ad pōpūlū incredulū, unica interrogatione cōsultauit eos, hāc scilicet: Vnde erat baptisma Ioannis? Nam tacita cōscientia uidentes se sine redargutione utrouis modo dixissent, respōdere nō posse (si enim dixissent, è cœlo, in hoc fuissent redarguendi quod cōtempserant, & non acceperāt. Si ab hominibus, in hoc quod omnes & ipsimet Ioannē ut prophetā habebāt, qui se missum à deo ad baptizandū prædicabat, Præterea si id negassent, imminēbat eis à turbis, quæ baptisma Ioannis adeptæ fuerāt, lapidationis periculum) egregie mentiti sunt, dicentes se unde esset Ioannis baptisma nescire: cū tamen scirent Ioannem esse prophetam, & ideo illud è cœlo esse. Quare cū malitiæ suæ mendacium adiecerint: merito reputati sunt indigni, qui ueritatem audirent. Nam ut tenebræ, capaces lucis nō sunt: sic neq; mendacium, ueritatis. Nec ego (inquit dominus) dico uobis in qua potestate hęc facio. Et hoc dicto, proposuit eis parabolā hęc

204 » **¶** Quid autem uobis uidetur: Homo quidā habebat duos filios, & accedens ad primū dixit: Fili uade, hodie operare in uinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem pœnitentiā motus, abiit. Accedēs autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo domine. Et non iuit. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis IESVS: Amē dico uobis, quia publicani & meretrices præcedent uos in regno dei. Vēnit enim ad uos Ioannes in uia iustitiæ, & non credidistis ei. Publicani autem & meretrices crediderunt ei: uos autem uidentes, nec pœnitentiā habuistis postea, ut crederetis ei. **¶** Hac parabola satis indicauit dominus, per hominem quendam, deum intelligi. Per duos filios, homines. Per primum, eos qui primum peccant, & deinde resipiscunt. Per secundum, eos qui se iustificāt, & iusti nō sunt. Uinea, est regnū dei. Operari in uinea, est legem regni dei obseruare, et opera fidei facere. Quod pater dixit utriq; filio, uade: designat qd deus uocat omnes ad suum regnum. Primus dixit, nolo, quia primum peccat. Deinde uadit, quia postea resipiscit. Secundus dicit, eo: quia se dicit legis obseruatorem. Et non uadit, quia neq; legem obseruat, neque resipiscit, cum uoluntatem patris non faciat. Quod autem addit dominus: Vēnit autem ad uos Ioannes in uia iustitiæ, & quæ sequuntur, apertio est parabolæ. At dices: Publicani & meretrices quæ προαγοσιμ, id est præcedūt eos, crediderunt Ioanni. sed regnū Ioannis nō erat regnū dei, quod proprie regnū CHRISTI est, sed ueteris legis. Quomodo ergo præcedunt eos in regno dei? Ioannes fuit finis ueteris regni, & initium noui. & ideo quia Ioannes finiuit ueterem legem, & ipse erat adhuc sub ueteri lege: publicani & meretrices ad prædicationem Ioannis resipiscentes, præcesserunt principes sacerdotum & seniores, id est presbyteros populi: sed quatenus nouæ legis initium à Ioanne fuit. Adde quod & illi qui resipuerunt sub Ioanne, parati erant ad CHRISTVM recipiendum: & CHRISTO prædicanti, et operanti miracula adhærebant fide, cui (ut neque prius Ioanni) principes sacerdotū & seniores, & Scribæ & Pharisei non adhærebāt, & ideo iure illi istos præcedebant in regno cœlorum: & sic præcedebant, quod cum illi intrarent, isti nunquā intrabāt.

205 » Hac proposita parabola, secundam eis proponit dominus, dicens. **¶** Aliam parabolam audite: Homo quidam erat paterfamilias, qui plātauit uineā, & sepem circūdedit ei: & fodit in ea torcular, & ædificauit turrīm, & locauit eā agricolis, & peregre profectus est. Cū autē tēpus fructuū appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, aliū ceciderunt, aliū occiderunt, alium uero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerūt illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filiū suum, dicēs: Verebuntur forte filium meum. Agricolæ autē uidentes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, uenite occidamus eū, & habebimus hæreditatē eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra uineā, & occiderūt. Cū ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? Aut illi: Malos male perdet, & uineā suā locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructū temporibus suis.

suis. Dicit illis IESVS: Nunquam legistis in scripturis: Lapidem quem reprobaue-
 runt ædificantes, hic factus est in caput anguli: A domino factum est istud, & est mira-
 bile in oculis nostris: Ideo dico uobis, quia auferetur à uobis regnum dei, & dabi-
 tur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: su-
 per quem uero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum &
 Pharisei parabolas eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum te-
 nere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant. Et respondens IESVS,
 dixit iterum in parabolis eis, dicens. **C**Hæ parabolæ ex re subiecta erant. quas
 (cū tamē de se, & CHRISTO essent) principes sacerdotum, Scribæ & Pharisei mini-
 me intelligebant, & ita se proprio ore iudicabant condemnantē: ut & Dauid se-
 ipsum ad parabolam Nathan, sed non resipiscebant, immo magis, suo iudicio con-
 demnati, insaniebant. Porrò dominus suis uerbis aditum præstitit intelligentiæ pa-
 rabolæ. Ergo homo paterfamilias in typo, deus pater est. Vineam, regnum ueteris le-
 gis, domus Israël, gens Hebræa. Sepes, diuina custodia. Torcular, lex uetus, quæ ex-
 primebat, secernebatq; purū ab impuro. Turris, sancta ciuitas, sanctūq; templū. Ser-
 uo primo missi, prophetæ priores de CHRISTO prænūciātes. Agricola, principes gē-
 tis Hebræorū, siue terrenæ, siue sacerdotalis functionis: ut pontifices, Scribæ & Pha-
 risei, qui priorum prophetarum quosdam ceciderunt, ut Hieremiam & Micheam:
 quosdam occiderunt, ut Esaiam & Amos: & quosdam lapidauerunt, ut Zachariam.
 Serui secundo missi, prophetæ posteriores, quos similiter malè habuerūt, ut Ioannes
 Baptista, quē interfecerunt. Filius postremo missus, CHRISTVS dominus. Cum di-
 cit, Verebuntur forte, id forte, quod ex Luca 20. ubi habetur ἰσως, huc translatum
 uidetur, potius dicit arbitrij agriculturalum indifferentiam atque libertatem, quàm du-
 bitationem. respicitq; id, non deum, sed agriculturalum arbitrium, cui ex æquo relictum
 erat, uereri & non uereri, quāquam per diuinas uirtutes, & signa scripturasq; magis
 iuuabantur ad eum uerendum. Ex quo prompte elicitur, maius semper auxilium à
 deo arbitrio dari ad bonū, quàm ad malum. Quinimmo ad malum nunquā à deo ali-
 quid habet adminiculi: sed si quid habet, à carne illud habet, aut à mundo, aut à diabo-
 lo: sicuti Scribæ & Pharisei ex se inuidiam habebāt: ex mundo, regni retinendi con-
 cupiscentiā: ex diabolo, malignā suggestionem. At agricolæ intra se dixerūt: Hic est
 hæres. Quando dixerunt: Quādo et si nollēt, arbitrati sunt esse Mesiam. Sed & quan-
 do dixerunt: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & ueniēt Romani, & tol-
 lent locum nostrum & gentem. Et dixerunt, Venite occidamus eum, quando dixe-
 runt: Expedi uobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Et
 apprehensum eum eiecerūt extra uineam, quando extra ciuitatem eum crucifixerūt.
 Cum interroganti domino responderunt: Malos male perdet, & uineam suam loca-
 bit alijs agricolis, se proprio ore condemnarunt, & uerum dixerunt. Et id: Vineam su-
 am locabit alijs agricolis, oppositū dicit eius, quod intra se cogitauerant: Habebimus
 hæreditatem eius. Quod dominus quodāmodo parabolæ ænigma retagens, ampli-
 us id ita euenturum detexit, cum ait, Nūquam legistis in scripturis: Lapidē quē repro-
 bauerūt ædificātes, hic factus est in caput anguli: A domino factū est istud, & est mira-
 bile in oculis nostris: Lapis, CHRISTVS dominus. Aedificātes, principes sacerdotū,
 Scribæ et Pharisei, qui eū reprobauerūt. Factus est in caput anguli, cum factus est ca-
 put regni dei, caput ecclesiæ, caput tēpli spiritualis, utrūq; parietē, & Iudæorū, & gen-
 tium connectēs. Et à deo factū est istud, non ab ædificantibus: qui cum eum reproba-
 rūt, à deo reprobati facti sunt. Et hæc res, hoc factum, admirabile est in oculis sanctorū.
 Siue, quod ex Græco uidetur, hic angulus angulicū nexus à deo factus, est admirabi-
 lis in oculis & sanctorum, & prophetarū. Quod subiūgit: Ideo dico uobis, quia au-
 feretur à uobis regnū dei, & dabitur genti facienti fructus eius. cōfirmat respōsionem

2. Reg. 12.

Ioh. 11.

Heb. 11.

Psal. 117.

eorum, quia seipſos condemnauerunt. Gens faciens fructum regni, gentium fideles, fidelesq; nouæ legis. Cadit impingit que in lapidem, qui offendiſſet, qui peccat in ipſum, qui non credit in eum. Et confringetur, quia perpetuò damnabitur. Cadit lapis ſuper eum, quem condemnat, quem punit, quem ſupplicij deputat æternis, & ideo conterit & comminuit eum. Tunc intellexerunt principes ſacerdotum & Phariſæi, de ſe dictas parabolas, & manus iniectiſſent in eum, niſi turbari metus eos corripuiſſet, quæ habebant eum ut prophetam: & inſignem quidem prophetam, quem diu expectauerat. Ergo lapidi angulari capiti noſtro, quod nos deo cõiunxit, cõpaginauit & uniuic, ſic hæreamus, ut nunquã ſeparari ualeamus: ut per ipſum ſummum patrem, qui eum in uineam ſuam, ut reuereremur ipſum, miſit, glorificemus in ſpiritu ſancto, & laudem, & honorem, & indeficientem gratiarum actionem ei iugiter perſoluamus, in omnia ſeculorum ſecula. Amen.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

206

Respondens IESVS, dixit iterum in parabolis eis, dicens. ¶ Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nuptias: & nolabant uenire. Iterum miſit alios ſeruos dicentes: Dicite inuitatis, ecce prandiũ meum parauit: tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in uillam ſuam, alius uero ad negotiationem ſuam: reliqui uero tenuerunt ſeruos eius, & contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidẽ paratae ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni: Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunq; inueneritis, uocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem rex, ut uideret diſcumbentes, & uidit ibi hominem non ueſtitum ueſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens ueſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt uocati, pauci uero electi. ¶ Tunc abeuntes Phariſæi, cõſilium inierunt, ut caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia uerax es, & uiam dei in ueritate doces, & nõ eſt tibi cura de aliquo: non enim reſpicias perſonam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi uideatur, licet cenſum dari Cæſari, an non? Cognita autem IESVS nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Offendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis IESVS: Cuius eſt imago hæc, & ſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt dei, deo. Et audiẽtes mirati ſunt, & relicto eo abierunt. ¶ In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes: Magiſter, Moyses dixit: ſi quis mortuus fuerit, non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & ſuſcitet